

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

KILIÁN ISTVÁN

Miksa László öt latin képverse (18. század vége, 19. század eleje)

Az itáliai, a német, a lengyel képvers történetét ma már ismerjük,¹ de még mielőtt ezek a kötetek megjelentek volna, Dick Higgins, a New-Yorkban élő képvers-költő és filológus megírta és megjelentette világ képvers katalógusát, amely természetesen sok hasznos információt tartalmaz az európai nemzetek, népek kultúrájában élő képvers-műfaj történetéről is.² Higgins könyvében a magyarországi fejezethez e sorok írója szolgáltatta az ott talált adatok jelentékeny többségét a kötet írójának.³ Az összegzés szándéka készítette Jeremy Adlert angol és Ulrich Ernst német professzorokat arra, hogy 1987-ben Wolfenbüttelben a képvers világtörténetéről kiállítást rendezzenek, s ebből az alkalmából egy nagyon sok információt tartalmazó katalógus-kötetet adjanak ki.⁴ Így tulajdonképpen minden egykor volt vagy ma is létező nemzeti kultúra képverseiről átfogó képet alkothatunk.

- 1 Giovanni POZZI, *La paroli dipinta*, Milano, Adelphi, 1981; Ulrich ERNST, *Carmen figuratum: Geschichte des Figurengedichts von den Antiken Ursprüngen bis zum Ausgang des Mittelalters*, Köln–Weimar–Wien, Böhlau Verlag, 1991; Dirk KAMPMANN, *Das Rebusflugblatt: Studien zum Konnex von literarischer Gattung und publizistischem Medium*, Köln–Weimar–Wien, Böhlau Verlag, 1993; Piotr RYPSON *Obraz Słowa historia poezji wizualnej*, Warszawa, Akademia Ruchu, 1989; Piotr RYPSON, *Piramidy, słonca labirynty: Poezja wizualna w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Warszawa, Wydawnictwo Neriton, 2002.
- 2 Dick HIGGINS, *Pattern Poetry: Guide to an Unknown Literature*, State University of New York Press, 1987.
- 3 HIGGINS, 1987. 58–62.
- 4 Jeremy ADLER–Ulrich ERNST, *Text als Figur: Visuelle Poesie von der Antike bis zur Moderne*, Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, 1987.

Képvers a régi Magyarországon

A magyar képvers története azonban ekkor még váratott magára.

A legelső magyar költő, aki ilyen műfajú költeményt írt, s akinek hagyatéka ránk is maradt, Szenci Molnár Albert volt, aki három képverssel bizonyította e területen szerzett ismereteit. A négyzet alakú versével, azaz a kubussal a férfierőt jelképezte, ezért szerkesztett két ilyen verset. Az egyik kubus címzettje Szenci Molnár Albert jötevője, Joann Heidfeld volt, a másiké pedig Georgius Remus. Az előbbit 1607-ben az utóbbit 1614-ben írta. Ugyancsak Johann Heidfeld tiszteletére írta ipszilon alakú versét is, amelyet a 18. század legelején kéziratban is lemásolt egy gyulafehérvári protestáns tanár, Lepsényi István.⁵ Régebbi irodalmunkban az egyik időben hozzánk legközelebbi költeményt Arany János hagyta ránk, aki fia, Arany László szorgalmazására 1882 nyarán fogalmazott meg egy mágikus betűnégyzetet, amely így olvasható:

T A K A R
A D O M A
K O N O K
A M O D A
R A K A T

Másnap megküldte fiának a verset, s levelében alábbiak szerint panaszkodik: *Feltettem magamban, hogy csinállok egy sator arepot magyarul, s egészen belefájdult a fejem.* A két évszám, azaz Szenci Molnár Albert kubusának megjelenési éve és Arany János mágikus betűnégyzetének megírása között, tehát 1607 és 1882 között több költő vállalkozott arra Magyarországon és Erdélyben, hogy bizonyos alkalmakra esetleg nagyobb, plakát méretben készítsenek kézírásban vagy nyomtatva hasonló verset. Erről számolt be Aczél Géza elsősorban a modern képversekre koncentráló kötetében, és évekkal később Kilián István is, akit csak a régi magyar irodalom érdekelt a látható költészet terén is.⁶ Kilián legújabbán két olasz nyelvű tanulmányában is bizonyította, hogy a magyarországi képvers klasszikus, görög-latin örökség.⁷

5 KILIÁN István, *A régi magyar képvers – Old Hungarian Pattern Poetry*, Miskolc–Bp., Felsőmagyarország–Magyar Műhely, 1998, Nr. 4–5, 78.

6 ACZÉL Géza, *Képversek*, Budapest, 1984; KILIÁN István, *Figurengedichte in Spätbarock = Laurus in Austriaco-Hungarica: Literarische Gattungen und Politik in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, Hrsg. Béla KÖPECZI–Andor TARNAI, Bp.–Wien, 1988, 119–179; KILIÁN, 1998.

7 KILIÁN István, *Il patrimonio classico l'antica pittografia ungherese = L'eredità classica in Italia e in Ungheria dal rinascimento al neoclassicismo*, a cura di Péter SÁRKÖZY–Vanessa MARTORE, Bp., Editore Universitas, MMIV, 369–388; KILIÁN István, *L'eredità classica: i carmi figurati nell'antica poesia ungherese = Annuario: Studi e documenti italo-ungheresi*, szerk. József PÁL, Róma–Szeged, 2004, 43–57.

Természetesen Arany János után sem szűnt meg a magyar költészetben a képvers, sőt a 20. században a második világháború után mintha teljesen megújult volna. Ennek bizonyítéka elsősorban a Nagy Pál, Papp Tibor és Bujdosó Alpár által Párizsban több évtizeden át szerkesztett *Magyar Műhely*, valamint számos modern képvers-kötet, amelynek szerzői javarészt a felsorolt szerkesztők voltak, vagy a magyarországi fiatal írók, akik a *Magyar Műhely* holdudvarához tartoztak. A képvers és a neoavantgard felrissülését, több elméleti, a képvers modern történetét bemutató könyv is bizonyítja, így Papp Tibor munkája a számítógéppel írt képvers-költészetéről, vagy Nagy Pál igényes alkotása az irodalom új műfajairól, s Kovács Zsolt és L. Simon László több munkája.⁸ A szerzők nevét pedig ma már szinte lehetetlen felsorolni, s ha mégis ismerni akarja az ember a neoavantgard új hajtásait, akkor Nagy Pál vagy Kovács Zsolt és L. Simon László itt nem idézett könyveit is kézbe kell vennie.

Miksa László versgyűjteményei

Az alábbi képverseket minden bizonnyal az a Miksa László írta, aki öt vaskos versgyűjteményt hagyott ránk. Stoll Béla a magyar kéziratok versgyűjtemények bibliográfiájában 501-es szám alatt tárgyalja ezt a hatalmas gyűjteményt, amely hat kötetből állt. Mind a hat kötet a 18. század végéről, a 19. század elejéről származik. Az első kötetben az előzéklevelel találjuk a gyűjtő és a versíró nevét. Az első kötetből derül ki, hogy a gyűjtő a Kolozs megyei Ajtonyban élt. Ennek a kötetnek a versei között található egy paskvillus, amely 1804-ben keletkezett. A második kötetben Vajda Mihály és Nádasdi Ferenc epita-phiumát, azaz sírversét is olvashatjuk. A harmadik kötet elveszett, a negyedik kötetben többek között az 1797-es nagy kolozsvári tűzvészről olvashatunk, tehát ennek a kötetnek 1797 után kellett keletkeznie, az ötödikben pedig Miksa László több saját verse is található. Miksa tehát nemcsak gyűjtötte, másolta a magyar, német, latin verseket, históriákat, a politikai paskvillusokat, hanem olykor maga is írt néhányat. Ma az egész gyűjtemény Stoll szerint a székelyudvarhelyi múzeumban található, de a gyűjtemény a református tanítóképző épületében található. Stoll adatai alapján a gyűjteményt teljesen egyértelműen a 18. század végére és a 19. század elejére tehetjük.⁹

8 PAPP Tibor, *Múzsával vagy múzsa nélkül: Irodalom számítógépen*, Bp., Balassi Kiadó, 1992; NAGY Pál, *Az irodalom új műfajai*, Bp., ELTE BTK Magyar Irodalomtörténeti Intézete–Magyar Műhely, 1995; *Vizuális költészet Magyarországon II, Válogatás a 20. századi vizuális költészetből – Visual Poetry in Hungary II, Selection from 20th Century Visual Poetry*, szerk. KOVÁCS Zsolt– L. SIMON László, Miskolc–Bp., Felsőmagyarország–Magyar Műhely, 1998.

9 STOLL Béla, *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*, Bp., Balassi, 2002, 253, nr. 501.

A magyarországi régi képvvers formái

Kilián István *Régi magyar képvvers* című kötete a költeményeket külső formájuk szerint az alábbi csoportok szerint különbözteti meg egymástól: mágikus betűnégyzetek, akro-, mezo-, és telesztichonok, figurális mezosztichonok, háló, harmonika, háromszög, zászló, labirintus, kerék, kör, óra, spirál, kereszt, Püthagorasz betűje: az ipszilon, kétélű balta, sugárzó napkorong, csillag, szív, kehely, korona, virágok, koszorú, torony, kapu, rejtvény, síremlék.

Miksa László alább közölt öt képvverse is a fenti formák egyikéhez, másikához tartozik.

1.

Keresztalak a versszövegben

Technikai tekintetben a legnehezebb feladatot Miksa László számára a kereszt alakú mezosztichonos versének írása jelentette. A költőnek legelőször kellett megírnia az akrosztichon szövegét: ALEXANDER BODA, majd ezt követően betűzte ki a név betűszámával azonos számú karaktert tartalmazó telesztichon szövegét: ORDITUR CARMEN. Ezekből tudjuk meg, hogy a vers címzettje, Boda Sándor maga is költő lehetett, róla azonban semmi információnk nincs. Az akrosztichon és a telesztichon után írta a kereszt alakú mezosztichon szövegét. Ez nagyon sok problémát jelenthetett számára. Hiszen a mezosztichonban a kereszt függőleges szárában szerkesztett költemény betűinek száma sorok számának háromszorosa kellett hogy legyen, hiszen a három oszlopban leírt szavak betűinek száma háromszorosa a költemény sorai számának. A kereszt függőleges és vízszintes szára találkozási pontjánál azonban olyan kilenc betűre volt szüksége Miksának, amelyek a vízszintes száron elhelyezett versszövegbe is tökéletesen illelnek.

A kereszt vízszintes ágaiban az alábbi versszöveg olvasható: *LINQUE LEVEM REQUIEM CASTAS MODULARE CAMOENAS*. A függőleges szárnál viszont így olvashatjuk össze a kiemelt betűket: *INCIPE CASTALIDES CALAMO ADSIMILA RES, ORA- RES*.

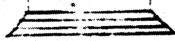
Miksa László keresztmezosztichonos költeményt minden bizonnyal Molnár Gergely Latin nyelvtanának egyik sárospataki kiadásában, vagy az ez után következő kiadásokban találhatott, s az ötletet, hogy ilyen alakú verset írjon, feltehetőleg innen nyerhette.¹⁰ Molnár Gergelynek a latin grammatikájában megjelentetett keresztmezosztichonos versét és több hasonlót közöltünk a *Régi magyar képvvers* kötetben.¹¹ Összesen nyolc olyan költemény maradt ránk, amelyben kereszt alakú mezosztichont találunk. A kereszt függőleges szárán is három oszlopban s a vízszintes száron is három sorban sorakoznak az értelmes szöveget adó, kiemelt betűk.

¹⁰ KILIÁN, 1998, nr. 45.

¹¹ KILIÁN, 1998, nr. 33, 34, 38, 45, 47, 48, 49, 50.

106.

Arte DEI Martis quae I Debitum? et ueteris pollic
 Succat ergo mihi NE I mulierum in uocabulo R
 Experiar - si CS Leydamu eluise iurat qui D
 Xenodis instar dum taceo IC Aluum ino Bind I
 Adsiliam nunquam PA R is arma, uirum q reuote T
 Pac! Pac! S I N T E D E M R E quum respice uisit
 Docto bonam re N I P E M C A S I S M O D I tamen, amem R
 Explora madu S I R E C A M C E N A S carmine cono C
 Rebus in optati S O R iatus sic uia tut A
 Blauitio iam possum T A O nū, ut mihi feru R
 Omnes tra uibus A D R ectum d. eucere mala M
 Dum hoc mea allusa sem L S Emsit uisulio Amer
 Aoniis dixit of flux I A S iud iam mihi Nume N?

Thu	ra	tuis	Sa	cris	lilabo	pin	gia	ta	tis.
Au			pul		meditabor		gore	gna	

La	are	Sac	er	Coel	estera	modera	toex
		Pat		mihi	sum	spiritu	rec
					ac	al	toe

Arte DEI **M**artis q. u **I D M**elius? **A**uctor **A**poll **O**
Luce at ergo mihi **N E I**nsulsus **s**im **m**odulato **R**
Experiar **s**i **C S**Lejd anu**m** voluisse juva qui **D**
Xeuxidis instar dum sacce **I C**Alcumina **P**ind **I**
Asilia**m** quamquam **P A R**is arma, **v**irumque rev e le**T**
Nae! Nae! **L I N Q U E L E V E M R E** quiem, nec respice Vult**U**
Docte bonam re**QUIEM** **C A S T A S M O D U**lemur a me mi **u R**
Explora modu- **L A R E** **C A M O E N A** **S**carmine done**C**
Re bus in optati **S O R**iatur sic via tut**A**
Blanditiis jam possum **T A O**ni, ut mihi fertu**R**
Omnes svavibus **A D R**ectam deducere meta**M**
Dum hoc mea Musa seme **L S E** virtutis amore**E**
Aonii (:dixit:) fluv **I I S**int jam mihi Numen**N**

Akrostichon: ALEXANDER BODA

Telestichon: ORDITUR CARMEN

Mezosztichon:

Függőleges: INCIPE, CASTALIDES CALAMO ADSIMILA RES, ORORES!

Vízszintes: LINQUE LEVEM REQUIEM CASTAS MODULARE CAMOENAS!

2.

Két carmen epomeneum

A második vers szerzője is Miksa László lehetett (lásd az előző verssel azonos képen, alul). A carmen epomeneum verstechnikájának lényege az, hogy egy-egy kétsoros költemény mindkét sorában vannak közös szavak, vagy szótagok, esetleg betűcsoportok. A kétsoros verset ezért írja le három sorban a szerző. A két sor értelme csak úgy érthető, ha a közös szavakat vagy szótagokat, betűcsoportokat hozzáadjuk az első és a második sorhoz is. Így mindkét, látszólag értelmetlen sor tökéletes hexamaterre vagy pentameterre egészül ki. Külön-külön mindegyik sor értelmetlen. Ezt a verstechnikát carmen epomeneum- vagy carmen metatheticumnak is nevezik a korabeli verselméletek. Miksa László versében mind a négy sor hexameter. A sorok ilyen elhelyezése, megalkotása egyik hasonló verset írt erdélyi szerzőnket, Kemenes Egyedet a koszorúkötésre emlékeztette, s köszöntő költeményét ilyen betűkoszorúval kötötte körbe.¹²

12 KILIÁN, 1998, nr. 107.

Thu		Sa		liliabo		gvia Fa	
	ra tuis		cris		pin		tis
Ju		pul		meditabor		gere gna	
Qu		sac		Coel		et terrae modera ac	
	are		er		i		tor et tor
F		Pat		mih		sum semper tibi rec	
							al

A sorokat így kell olvasni:

Thura tuis sacris liliabo pingvia Fatis
Jura tuis pulcris meditabor pingere gnatis.

Quare sacer Coeli et terrae moderator et actor
Fare Pater mihi sum semper tibi rector et altor

3.

Rácsvers

Technikai tekintetben a könnyebbek közé tartozik az alább közölt rácsvers. Ha ezt a verset lineárisan leírjuk, azonnal láthatjuk, hogy az egyetlen hexametrikus sor mindösszesen öt szóból áll: **Summe Pater Votis Modulamina Suffice TotiS** Az első „versszak” tulajdonképpen a képvers egyik „nézete”, ha azonban a másik nézetből kezdem a szöveget olvasni, kiderül, hogy a szavak fordított sorrendben szerepelnek a versszakban. A kiemelt szókezdő betűknél találkoznak a szavak, s így az írásvonalak több négyzetet alkotnak.

Rácsverset eddig kettőt találtunk Magyarországon. A régebbit 1696-ban, Illyés András erdélyi katolikus püspök írta. Abban különbözik a most közölttől, hogy négy különböző verssorból és csak egyetlen, mind a négy oldalán határolt négyzetből áll.¹³ A másikat Kozma István készítette 1767. december 28-án. Ehhez a rácsvershez egészen közel áll Miksa László egyetlen ilyen formában írt költeménye.¹⁴ Ahogyan Miksa is egyetlen sor hexameterből készíti a rácsot, úgy Kozma István is: **Cymbala Tundere Carmina Fundere**

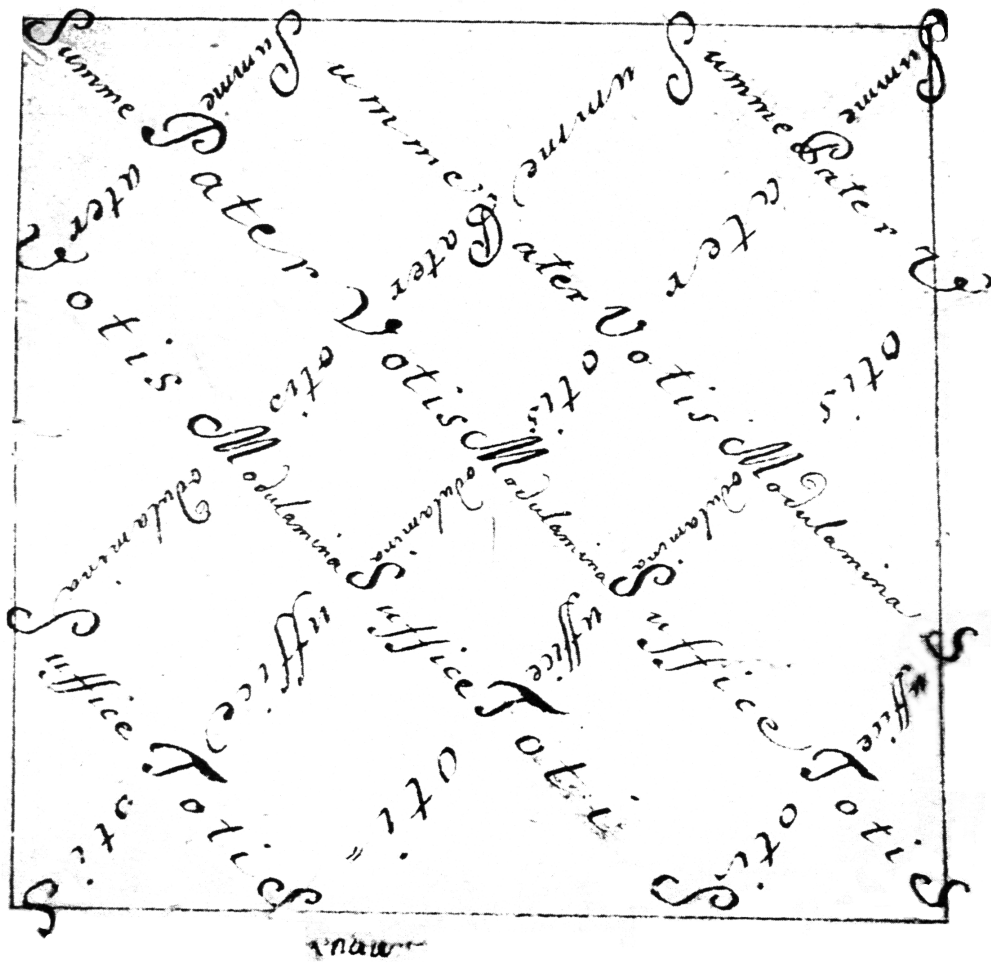
13 KILIÁN, 1998, nr. 58.

14 KILIÁN István, *Kozma István rácsverse 1767*, Magyar Műhely, (112)2000, 1, 42–44.

Musa Recusat. Annyira hasonló technikával készült Miksa rácsverse, hogy szinte lehetetlennek látszik, hogy ő ne ismerte volna verselő elődje egysoros versét.

105.

Lusus Poeticus:

Summe Pater V
Summe Pater Votis Modulamina S
Summe Pater Votis Modulamina Suffice TotiS
Votis Modulamina Suffice TotiS
Suffice TotiS
Suffice TotiS
Votis Modulamina Suffice TotiS
Summe Pater Votis Modulamina Suffice TotiS
Summe Pater Votis Modulamina S
Summe Pater V

4.

Nyolcágú csillag

A csillag az egyik legkedveltebb formája a képversek költőinek, alkalmazzák, rajzolják sokan. Ennek nyilván az az oka, hogy túl sok verstechnikai ismeretet nem igényel, viszonylag könnyen meg lehet írni, s ráadásul az olvasó ezt örömmel fogadja, mert látványos és művészi teljesítménynek látszik. Pedig, mint itt alant is láthatjuk, semmi más nem kell hozzá, mint olyan nyolc soros vers, amelynek minden sorában a kezdő és a záró betűk ugyanazok. Az alábbi köszöntő versben minden sor **S** betűvel kezdődik, s ugyanazzal is végződik. Ehhez, bizony, különösebb „bravúr”, verstechnikai tudás nem szükséges. S mégis, a vers esztétikai tekintetben értékesnek és szépnek látszik.

A legelső csillag alakú verset Magyarországon Moesch Lukács készítette, akinek ha a hatágú csillagformát mutató verséről lebontjuk a sorokat, azonnal észrevehetjük, hogy minden sora **M** betűvel kezdődik, tehát a csillagágak központjától kell kezdeni az olvasást. Az ágak hegyén kiemelt betűkből a latin nyelvű *O Maria* fohászt olvashatjuk ki.¹⁵ Nyolcágú csillagot legelőször a magyar irodalomban Simándi László pálos szerzetes költött 1712-ben, aki annyira megkönnyítette olvasói dolgát, hogy az ágak hegyére még a csillag alakba rejtett sorok sorszámát is feljegyezte.¹⁶ De nem Simándi feladata volt nehéz, hanem a lengyel nyomdászé, aki kiszedte a nyolcágú csillag szárai mentén a vers szövegét.

Nyolcágú csillagot 1829-ben Patacsich József is készített, s ezzel József nádort köszöntötte.¹⁷ Patacsich azonban versének művészivé tételéhez igénybe vette litográfiai és nyomdatechnikai ismereteit is. Ezzel a magyar képvers történetében új művészeti ág jelentkezett első alkalommal. A csillag középpontjába az *I. Franciscus* szövege ol-

15 KILIÁN, 1998, nr. 82.

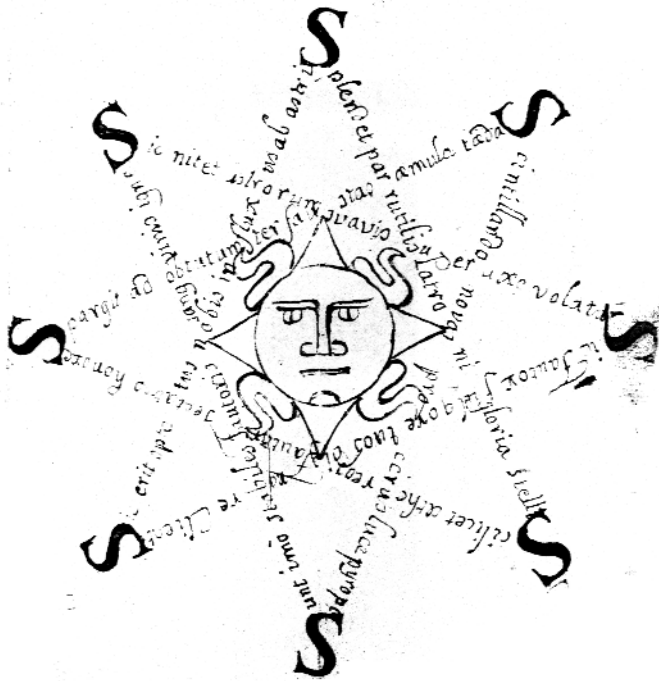
16 KILIÁN, 1998, nr. 84.

17 KILIÁN, 1998, nr. 85.

vasható. A csillagok hegyein viszont mindenütt az **S** akrosztichon látható, s ha a verset lineárisan leírjuk, az akrosztichon és a telesztichon, minden sor elején és végén **S** betű látható.¹⁸ A csillag alakú vers a manierizmus és a barokk idején annyira divatos lett, hogy a költők szinte elmaradhatatlan kötelességüknek tartották, hogy ilyen alakú verssel örvendeztessék meg olvasóikat, jótevőjüket.¹⁹

Splendet par rutilis Patroni gloria StellaS
Scintillando novos procerus luce pyropoS,
Sic Fautor fulgore tuos dignare ClientesS
Scilicet aethereos Fautor sectatos honoresS,
Sunt immo stabiles Fautoris sanguinis igneS,
Sic erit optatus nobis fluxus ab AstriS,
Spargit ad obtutum ter faustas aemula taedaS
Sic nitet astrorum svavis super axe volatuS

Candide Mecoenas radijs Tibi serviat aether,
Optimus ad votum det tibi cuncta Deus.

18 KILIÁN, 1998, nr. 84, 85.

19 KILIÁN, 1998, nr. 81, 83, 87, 88.

5.

Öt szívb

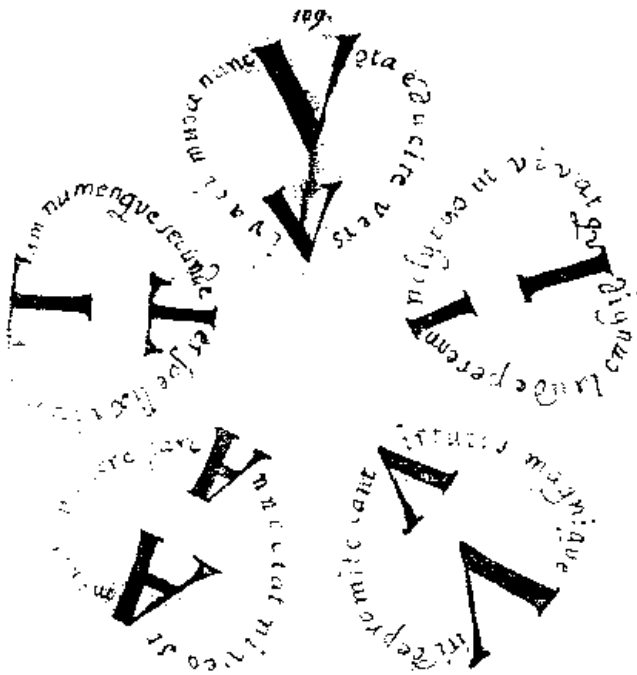
Vota educite versV
Vivaci musae nunc!

Inclytus ut vivat, qvI
Dignus laude perenni

Viri depromite cantV
Virtutes agniqVe!

Amende vellere parcA
A n n e c t a t niveos stAmen.

Tam numenqve secundeT
Ter foelix vivat ViTam

A szív sem ismeretlen forma a 17–18. században. Mint akkor, ma is a szeretetet és a szerelmet szimbolizálja, vagy maga az egész vers szív alakú, vagy a szív mezosztichon figurale versszövegen belül.²⁰ Az első szív alakú verset 1694-ben nyomtatták Tótfalusi Kis Miklós kolozsvári nyomdájában.²¹

Miksa László azonban nem egy, hanem öt szív alakú verset alkotott. Ennek kizárólagosan egy dolog az oka. Minden verssorpárban ugyanis, amely egy-egy szívet ábrázol, kiemelt bizonyos betűket, s ezek a betűk együttesen kiadják a VIVAT szót. Így már azon sem kell gondolkodni, hogy melyik szív formát utánzó sorkettőt szánta a szerző elsőnek. Szív alakúnak képzelte el a rajzolatokat a szerző, bár némelyik nem nagyon látszik annak, a lap aljára írt disztichon ugyanis ezt egyértelműen jelzi: *Cor cape corde bono cum non dare munera possim // Munere pro grato suscipe Vota mea.*

*

Közismert, hogy a képvers a régi időkben ugyanúgy, mint manapság, két művészeti ág eredményeit kívánja tükrözni, az irodalomét és a képzőművészetét, a képzőművészetben belül elsősorban a rajzművészetét. A korábbi századokban azonban találkoztunk olyan képversekkel is, amelyek a színek harmóniájával is le akarták kötni olvasóikat, szemlélőiket. A látható költészet művelői nemcsak a magas szintű költői mesterfogások alapos ismeretét akarják műveikkel bizonyítani, hanem azt is, hogy tájékozottak a rajz, a festészet, a vonalak és színek világában. Különleges belső világot tükröznek ezek a költemények, verstechnikai ismereteket, alapos vagy alaposnak hitt rajztudást, kiváló színérzékkel, de még valami szerföltött nagy játékos kedvet is. A képversek jelentékeny többsége latin nyelvű, még akkor is, ha szerzőjének anyanyelve más. A nyelv jelzi, hogy szerzője diák, vagy ebből a korból kinőve literátus ember volt, aki az iskolában klasszikus görög és latin szabályok szerint tanulta a versírás mesterségét, aki majdnem úgy éltehasználta az iskolában tanult latin nyelvet, mint az anyanyelvét.

Az efféle költészetnek nem az a célja, hogy társadalmi, politikai, közéleti kérdésekben fejtsse ki a költő véleményét, vagy hogy a nemzet életfontosságú kérdéseiben nyújtson eligazítást, nyilvánítson véleményt, hanem az, hogy új műfajokat, új formákat alkosson és mutasson be, s ezekkel az új sajátságokkal örvendeztesse meg olvasóikat, szemlélőiket. Természetesen minden képversben megtalálható a szerző rejtő szándéka. Egy lineárisan leírt szöveget nagyon könnyű elolvasni, csak szem és idő kell hozzá, a képversnél az első kérdés kézbevétele pillanattól mindig az, hol kell kezdeni az olvasást. Hol kell tovább folytatnunk? Milyen költői bravúrok, játékok, teljesítmények találhatók ebben a műben? Át lehet-e írni lineárisra a verset, azaz könnyen olvashatóvá lehet-e tenni? Ha lehet, nem csökken-e a vers értéke? A képvers költői játék, s ez a játék hangsúlyozottabban fog-

20 KILIÁN, 1998, nr. 89, 90, 43, 44.

21 KILIÁN, 1998, nr. 89.

lalkozik a formával, mint a tartalommal. De ez a forma nem üres kísérlet, hanem valamit szimbolizál. Ahogyan Szenci Molnár Albert négyzet alakú verse a férfierőt jelképezi, úgy minden modern költői formának, játéknak van értelme, csak meg kell azt az olvasónak találnia. Lehet, hogy ezért, lehet, hogy másért, ez a költészet megmaradt az alkalmi költészet színvonalán. Az alkalmi költeményeket az irodalomtörténet értői mindig is másodlagos vagy harmadlagos értékűnek tartották és tartják. Hozzá kell szoktatni magunkat ahhoz, hogy ez a költészet, s az irodalomnak ez a műfaja, mindig is megmarad rejtélyesnek, játékosnak, alkalminak, látszólag cél nélkülinek, l'art pour l'art-nak, iskolainak és igaznak, bármit is akar az irodalomértők kánonteremtő ereje. Igaznak, mert ez a költészet az ember legősibb ösztönéből született, a játékból, amely örök és elpusztíthatatlan.

*

Kedves Laci! Jobban szerettem volna az itt alább írt sorokat a tanulmány legelejére tenni. De alkalmasabbnak láttam itt. Először is hadd mondjam el, írjam le, nem gondoltam volna, hogy már te is elérted ezt a tisztes kort. Így köszöntelek én is a legegyszerűbben: Isten éltesen még nagyon sokáig. Kívánom, hogy a neolatin filológia terén elérd azokat az eredményeket, amelyeket a klasszika-filológus Horváth János szeretett volna elérni. Az 1950-es évek során – tudomásom szerint – ő szeretett volna egy neolatin filológiai tanszéket nyitni. Ez azonban, az akkor jól ismert politikai helyzet miatt még embrionális állapotba sem kerülhetett. A gondolat megfogalmazódott benne, már tájékozódott fiatal munkatársak felől is, a tanszék azonban meg nem valósult. Kívánom, hogy a magyarországi neolatinosság területén te elérd mindazokat az eredményeket, amelyeket ő csak tervbe vehetett. Születésnapodra én nagyon „szíves szeretettel” csak ezt az igazán szíves tanulmányt nyújthattam át.